تبیین تنها احتمال تصحیف قول سید مرتضی و شیوع آن در کتب شیعه

برای اینکه خدمت شما عرض کنم که این مسأله چطور این قدر مشکل شد، اول مدعی را به‌عنوان یک احتمال می‌گویم. این مدعی به ذهنتان بیاید. شاید به محض شنیدن این احتمال بفرمایید این خیلی بعید است. همینطور هم هست، یعنی احتمالی خیلی بعید است. اما چه کنیم که در مجموع وقتی شواهد داخلیه را می‌بینیم، گویا در ذهن من طلبه یک احتمال منحصر است.

آن احتمال این است؛ جناب ناصر که سؤالات المسائل الناصریه از ایشان بوده، و سید مرتضی رضوان الله تعالی علیه آن را شرح کردند و تعلیقه زدند، کتب ناصر در بغداد منتشر بوده. خود این کتب و مولفات در دست موید بالله زیدی صاحب التجرید و شرح التجرید نبوده. اگر آن دو جلسه را نگاه کرده باشید سؤالی که برای ما مطرح بود همین است. آیا خود کتب ناصر دست موید بالله بوده یا نه؟ موید بالله حسنی است. خودش هم از بزرگان زیدی یمن است. اما سکونتش در شمال ایران است. ناصر هم در شمال ایران بوده اما چون فاصله زمانی دارند کتب ناصر در شمال رایج نبوده و حال اینکه خود ایشان در شمال بوده. معظم کتب ناصر در بغداد رایج بود. در شمال که جای خود ناصر بوده بیشتر کتب زیدیه یمن بوده؛ قاسمیات و هادویات. بیشتر اینها آن جا رایج بود. قبلاً اینها را عرض کرده بودیم.

جناب موید الدین صاحب تجرید و شرح تجرید، به ناصر نسبت داده که ایشان همین قول را داشته؛ «ان رئی قبل الزوال فهو للّیلة المامضیة و ان رئی بعد الزوال فهو للیلة المستقبلة». موید بالله قبل از سید بوده. در قرن چهارم بوده. به نظرم معاصر شیخ صدوق بوده. ایشان در شرح تجرید به ناصر اینطور نسبت داده است. احتمالی که می‌خواهم سریع بگویم و سراغ شواهدش بروم، این است: نسخه ای از کتاب ناصر که به دست موید رسیده، مصحّف بوده ای توسط استنساخ خود موید طوری نوشته شده بود که در نسخه بعدی تصحیف شده. خب بعد نسخه کتاب ناصر که دست سید مرتضی بوده و بر آن شرح نوشتند مصحف نبوده. پس در اینجا دو نسخه داریم. یک نسخه ای که به دست موید آمده و تصحیف شده و یک نسخه ی غیر مصحّف که در دست سید مرتضی بوده. سید بر آن نسخه غیر مصحّف شرح نوشته است. بعداً در فاصله بین سید مرتضی و مختلف علامه حلی، زیدیه ناصریات ِسید را - چون مربوط به زیدیه می شده - استنساخ کرده‌اند. کسی که استنساخ می‌کرده به‌خاطر شرح تجرید امامشان موید بالله، ناصریات ِسید را هم طبق متن خودشان تصحیح کرده‌اند. یعنی نسخه سید که مصحّف نبوده، و نسخه موید که مصحّف بوده، در این فاصله زیدیه، شرح سید مرتضی بر ناصریات را به سبک خودشان تصحیح کرده‌اند. چون در کتاب موید بالله به ناصر اینطور نسبت داده است. لذا ناصریات سید مرتضی را طبق نسخه موید تصحیح کرده. این نسخه مصحّف زیدیه از ناصریات سید به دست علامه حلی رسیده است و در مختلف، دَم و دستگاهی برای شیعه به پا شده که تا الآن هم مورد قبول است.

این احتمال خیلی بعید است. ولی چیزی که فعلاً به آن رسیده‌ایم تنها احتمال است. اگر احتمال دیگری به ذهن شما آمد خیلی خوشحال می‌شویم؛ از حیث تحقیقات و دامنه بحث.

بازبینی #1
ایجاد شده 7 فوریه 2026 13:42:33 توسط ... .
به روزرسانی شده 7 فوریه 2026 13:42:56 توسط ... .